

piše: Mario BAZINA

Borba za čistoću hrvatskog književnog jezika ima svoju dugu povijest, ali i svoje neumorne graditelje koji ga ne samo čuvaju nego i nadograđuju. Najnoviji primjer takvog očuvanja je i „Srpsko-hrvatski objasnidbeni rječnik“ (2015.) hrvatskog kroatista i jezikoslovca Marka Samardžije u izdanju „Matice hrvatske“, koja je oduvijek bila na braniku svoje povijesne zadaće zbog koje je i osnovana.

I nikada je nije iznevjerila. Osim ako je bila riječ o jeziku, njegovu pravopisu i očuvanju hrvatskog identiteta. I kulturi Hrvata. Unatoč svim zabranama, podvalama i zatvaranju svojih djelatnika, pogromu koji seže sve do današnjih dana (kad joj osporavaju čak i legalitet iliti pravo vlasništva vlastite kuće u kojoj opstoji gotovo cijelo jedno stoljeće).

Ovo je tematski zapravo druga knjiga koja se kompletna bavi razlikama u hrvatskom i srpskom jeziku, „prevodeći“ doslovce sa svim različite riječi s jednog jezika na drugi.

Komponirana po svim pravilima struke, ona je nadasve pregledna i zanimljiva, tehnički besprijekorna, uređena, gramatički opskrbljena svim relevantnim podacima, a vizualno izvanredno oblikovana.

S čiriličnim slovima ispod latiničnih postiže poseban efekt, a svako novo slovo najavljuje se ilustrativnom crno-bijelom slikom iz srpske povijesti i posebnim latiničnim i čiriličnim tekstom.

Pazilo se na svaki detalj, pa je prijelom grafički čist, bogat pojašnjenjima i predgovorima. Do sada nismo imali takvo estetski čist uradak, koji na 600 stranica srednjeg formata privlači na čitanje i upoznavanje s gradom.

Prva knjiga na tu temu bio je „Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika“ Vladimira Brodnjaka, koja se pojavila točno prije 25 godina (1991.) u izdanju „Školskih novina“ i u pravo vrijeme početaka nove hrvatske države, izborne u rasupu te umjetne jugozajednice.

Iako je i ranije bilo raznih uradaka, ovo je bila prva velika (632 stranice) knjiga-rječnik koju se moglo koristiti kao pravu knjižnu informaciju o nekom drugom jezičnom svijetu kojeg niste baš dobro poznavali.

Priča o Vuku Karadžiću

Priča kaže da je sve započelo s krivom predodžbom mladog Vuka Karadžića, jedinog pismenog Srbina onih davnih dana i njegovim poznatim usklikom, na proputovanju za Beč, kada je proklamirao hrvatsku zemlju kao srpsku, jer se na svom jeziku mogao sporazumijevati s hrvatskim življem

Knjiga prof. dr. Marka Samardžije komponirana je po svim pravilima struke, pregledna je i zanimljiva, tehnički besprijekorna, gramatički opskrbljena svim relevantnim podacima i vizualno izvanredno oblikovana

Matice hrvatska oduvijek stoji na braniku svoje povijesne zadaće, koju nikada nije iznevjerila. Osim ako je riječ o jeziku, njegovu pravopisu i očuvanju hrvatskoga identiteta. I izdanje najnovije knjige prof. dr. Marka Samardžije to potvrđuje

'SRPSKO-HRVATSKI OBJASNIDBENI RJEČNIK' u svjetlu ostalih rje

(„Srbi svi i svuda“). Bilo je to istina teško sporazumijevanje, jer je očito i tada bio potreban razlikovni rječnik za „objasnidbu“. Po-

znata je i ona izreka potpuno nepismene „obrenovičke“ dinastije koja ga je tjerala: „Piši, Vuče!“, kada su tom bečkom daku dikti-

rali neku naredbu ili pismenu poruku drugim vladarima tog doba!

Od tada se vjerojatno vuku ti nesporazumi sa Srbima o jednom jeziku, zbog kojeg su kasnije zaradili lingvisti s jedne i druge strane i koji nije nestao sve do današnjih dana.

Nastavili su se u umjetno stvorenoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnijoj kraljevini Jugoslaviji i produžili u titoističkoj federalnoj tvorevini, obilježeni

agresivnim nastojanjima istočne strane da nadvlada jezično blago hrvatske nam domovine u zapadnom dijelu.

Jedino su Slovence puštali na miru zbog njihova jezičnog ritma i rečeničnog izričaja koji se nije mogao posrblijivati.

Ali oni su, uz karakteristični strani nam slovenski naglasak, govorili poglavito srpski, jer su uvijek preko hrvatskog lingvističkog dijela jezika prelazili ne-

'Jezikoslovac' Goldstein i KATIČIĆEVA SUDBINA

Namjerno smo za kraj ostavili pravopisne priručnike izdavača Slavka Goldsteina, ne samo stoga što je uz postojeći „Liber“ osnovao svoje poduzeće „Novi Liber“, nego i zbog njegove druge angažiranosti u društvenom životu. Najprije je sa sinom, koji je kao sveučilišni profesor (čini mi se prvotno bizantologije, a kasnije suvremene hrvatske povijesti) također bio društveno angažiran, što je bilo zamjetno iz njegovih različitih istupa, koji kod desne političke opcije nisu nailazili baš na veliko razumijevanje. Zli su jezici tada govorili da je otac Goldstein osnovao poduzeće samo kako bi mogao pružiti drukčiju prezentaciju hrvatskog pravopisa koja se nije slagala s Matičinom primjericom, a svojim istupima često izražavao sumnju u postupke nekih drugih. Naposljetku je postao savjetnikom tadašnjeg predsjednika Vlade Milanovića, u vrijeme velike aktivnosti akademika prof. dr. Radoslava Katičića, koji je u HAZU-

u vodio Odjel za hrvatski jezik i pravopis. Čudna je koincidencija htjela da je svega tri mjeseca nakon što je postao savjetnikom predsjednika, akademiku Katičiću dokinuta subvencija za rad na kojem je bio angažiran cijeli svoj život. Revoltiran, akademik Katičić napustio je Zagreb i živi sada u Beču, kod svoje kćeri. Nekako istodobno Ivi Goldsteinu, sinu Slavka Goldsteina, odbijen je prijem u HAZU za koju se kandidirao. Dobio je nakon toga posao u Parizu u svojstvu veleposlanika i navodno je jedini veleposlanik Hrvatske koji u svojim službenim odajama drži Titovu bistu na vidnom mjestu.

Život nekada piše čudne koincidencije, da ih čak i ne možemo shvatiti!

FOTO: PALMIRA PRESS/STELL

koj jezikoslovnoj znanosti

FOTO SLAVKO MIDZORPIXSELL

"Pazilo se na svaki detalj, pa je prijelom knjige grafički čist, bogat pojašnjenjima i predgovorima. Estetski čist uradak na 600 stranica srednjeg formata privlači na čitanje i upoznavanje s građom"

MARKO SAMARDŽIJA

SRPSKO - HRVATSKI
OBJASNIBENI RJEČNIK

MATICA HRVATSKA

NIK' čnika

kako „dobrosusedsko“ antagonistički. Snažan utjecaj i pritisak vršen je u administrativnom i političkom djelu kontakata, a posebice i putem vojne obuke koja je za većinu obveznika te državničke tvorevine obično trajala pune dvije godine.

Bilo je to zapravo jasna državnička koncepcija jednog naroda koji vlada državom i jedne dinastije koja govori jednim jezikom da zavlada cjelokupnom državom. „Govori srpski da te ceo svet razume“, bila je priglasna prilika koja se osvajao pučki jezični

teren „jugoslovenskog“ teritorija, pa bi to možda postao vremenom i nekakav jugoslavenski jezik. Tko zna o čemu su maštale te diktatorske koncepcije. Uzaludna su bila sva nastojanja hrvatskih lingvista da se odupru toj jezičnoj dominaciji, jer narod bez jezika nije narod.

Iste je namjere imao i socijalistički diktator, što je pokušao ostvariti „Novosadskim dogovorom“ 1960. godine. Bilo je zazorno slušati mnoge sudionike tog sastanka srpskih i hrvatskih lingvista i pisaca koji su se na tom sastanku kao pravi drugo-ekonomisti „naposljetku sporazumeli da je srpski i hrvatski jezik jedan jezik kojeg Hrvati zovu hrvatskim, a Srbi srpskim!!!“

Dakako, veliki dogovor o jedinstvenom istom jeziku rezultirao je novim velikim pravopisom. Nije više postojao ni Boranić ni Belić, nego „bratstvo i jedinstvo“ koje je na stanovit način značilo kapitulaciju autohtone hrvatske lingvistike pred dominantnim utjecajem srbijanskim. Utjecaj je tu odigrala znatnu ulogu, jer su sve to bili njeni naputci za rješavanje krize jezika koja je remetila „dobre“ odnose između „naših naroda i narodnosti“. A cilj je uvijek ostajao isti!

Hrvatska struka bila je konsternirana. Morali su „dobrovoljno“ pristati na ultimatum. Iako je na „Dogovoru“ sudjelovala impozantna ekipa znanstvenika i književnika, ništa nije pomoglo. Politika „pomirenja“ bila je jača od argumenta. A drug je Tito mogao sada mirno spavati ili čitati razumljive tekstove na jedinstvenom jezičnom području hrvatskosrpskog ili srpskohrvatskog vokabulara. Bio je tako riješen još jedan veliki politički problem, ovaj puta u sferi „kulture“!

I to na „miroljubiv“ način. Stvarala se nova dinastijska koncepcija!

Vidoviti dr. Ljudevit Jonke

Negdje iz tog vremena postala je i ostala duhovita usporednica o različitosti ovih jezika nepovoljnijeg hrvatskog lingvista dr. Ljudevita Jonke, koja se i danas rado citira.

Ona glasi - kako se može govoriti o istosti dvaju jezika ako se na hrvatskom kaže: „tvornica umjetnognojjiva“, a na srpskom „fabrička veštačkog dubriva“?! Unatoč te duhovitosti, tragična sudbina hrvatskog jezika nastavljala se i dalje na svim važnim područjima: po školama, uredima, u novinstvu i trajala sve do Hrvatskog proljeća 1971. A te godine kao uvod u buduću turbulentna vremena izlazi pretisak preostalih 600 spašenih i uvezanih primjeraka novog Hrvatskog pravopisa (ostali su uništeni kao otpad u Tvornici papira).

Potpisnici su opet Matica hrvatska, ali i Društvo književnika Hrvatske, Institut za jezik Akademije znanosti i umjetnosti i Katedra za suvremeni hrvatski književni jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu; izdavač: „Školska knjiga“. A iduće godine nastaje i pretisak spomenutog pravopisa u Londonu, pa otud dobiva i poznato ime - „Londonac“.

Bila je to po formatu zapravo mala knjižica, autora Babić - Finka - Moguš, bez njihovih već složenih predgovora, uvoda, kratki

Snažan utjecaj vršen je u administrativnom i političkom djelu kontakata, a posebice i putem vojne obuke...Bila je to zapravo jasna državnička koncepcija jednog naroda koji vlada državom i jedne dinastije

ca i kazala, jer je izašla u burnog i gotovo ratnog vremena. Uskoro dolazi do uhićenja i proganjanja koja ponovno podsjećaju na stare dane. Slijedi zabrana rada Matice.

Uhićuju se neki od njenih predstavnika i drugi slobodni mislitelji i nositelji studentskog bunta (Gotovac, Čičak, Budiša i ostali) i završava poznatim sastankom u Karadordevu, te smjenom liberalnog hrvatskog partijskog rukovodstva na čelu sa Savkom Dabčević Kučar i Mikom Tripalom. Sve se opet mijenja, ali će pravopisi opet izlaziti.

Glad za pravopisima

Zanimljivija je ta glad hrvatskog naroda za pravopisom i rječnicima, a također i suspregnuta čežnja za jedinstvenim jezikom. Tako je 1986.g. Sveučilišna naklada „Liber“ - Školska knjiga iz Zagreba objavila „Pravopisni priručnik hrvatskog ili srpskog jezika“ autora Vladimira Anića i Josipa Silića, a recenzenti su bili Radoslav Katičić, Dragutin Rosandić i Dubravko Škiljan.

Školska knjiga objavila je popunjeno i V. preradeno izdanje Hrvatskog pravopisa (nekadašnjeg „Londonca“) u istom saštavu autora, a Matica hrvatska (2008.) drugo izdanje svog pravopisa s Pravopisnim rječnikom (662 str.) - autori: Lada Badurina, Ivan Marković i Krešimir Mićanović, pa još jednom Školska knjiga „Hrvatski pravopis“ (uskladen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskog standardnog jezika 2010.), s Pravopisnim rječnikom na 453 stranice.

Novi liber (1991.): Rječnik hrvatskog jezika Vladimira Anića (887 str.) i Rječnik hrvatskog jezika istog autora, te Rječnik stranih riječi autora Anić - Goldstein (2007.) s CD ROM-om. Nedavno je objavljen i još jedan u nizu pravopisa, izdanje časopisa „Jezik“, koji je imao različit prijem, ali kojeg se više ne može naći u kioscima tiska za koje je bio namijenjen, jer su neprodane primjerce morali vratiti izdavaču! (vidi tekst u okviru).